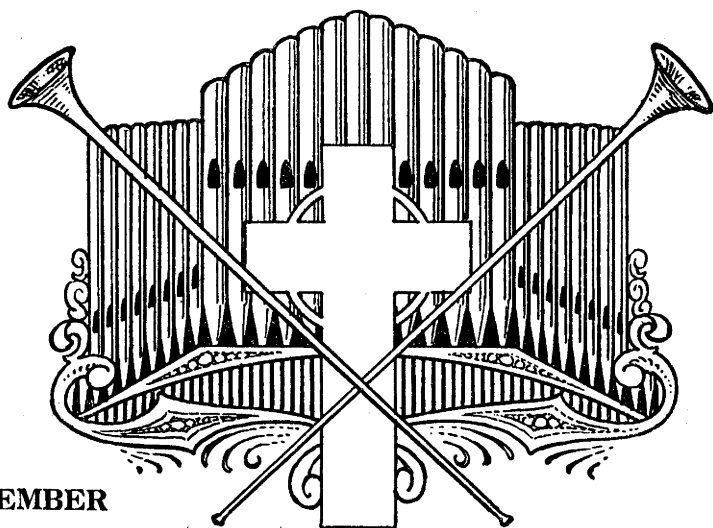

TIDSKRIFT FÖR KYRKOMUSIK OCH SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

SEPTEMBER

1926.

UNDER MEDVERKAN AV

PROFESSOR OTTO OLSSON, STOCKHOLM, MUSIKDIREKTÖR SVANTE SJÖBERG, KARLSKRONA
SAMT KOMMINISTERN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, HÄSTHOLMEN

UTGIVEN AV KOMMINISTER ARTHUR ADELL, STJÄRNORP

REDAKTIONENS ADR.: STJÄRNORP, RT. 4 A. EXPEDITIONENS ADR.: GLEERUPS FÖRLAG, LUND

Innehåll:

Det gregorianska arvet. (Komminister A. Adell.) — Den liturgisk-kyrkomusikalska utvecklingen i Tysklands evangeliska kristenhet II. (Kyrkoherde F. M. Allard, Örtomta.) — En svensk hymnantologi. (Komminister K. Peters, Hästholmen.) — Kyrkomusikernas löneförmåner. — Ur dagspressen. — Meddelanden.

LUND, C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Pren.-pris 4:50.

Innehållsförteckning.

Uppsatser.

	Sid.
A. Adell: Det gregorianska arvet i mässan	129
— » — Det gregorianska arvet i Tidegården	147
— » — Fortsatt arbete med handboksrevisionen	188
— » — Gudstjänstens enhetlighet	3
— » — Nattvardsgudstjänsten	68
A. Adell, F. M. Allard, K. Peters: Handboksförslaget 1926	157
F. M. Allard: Församlingssången i Guds hus	85
— » — Liturgiskt-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet: Tysklands evangeliska kristenhet	105, 131, 153
— » — Sången i Guds hus	49
G. Aulén: Den tilltänkta handboksrevisionen	9
B. Cnattingius: Förslag till omdaning av högaltaret i Linköpings domkyrka	172, 187
D. G.: De rundradierade gudstjänsternas psalmer	72
— » — Passionstidens psalmval	91
C. F. Hennerberg: Stockholms kyrkomusikerförening 25 år	145
Fr. Hjort: Enhetlighet och stil, särskilt med tanke på mässmusiken	87
— » — En högmässogudstjänst från musikalisk synpunkt (ett inlägg)	46
A. Johansson: Jordfästningsritualen	71
M. Leby: Tillbedjan i gudstjänsten	33
E. Liedgren: Den svenska kyrkopsalmens fyrahundraårsminne	17
— » — Erik Norenus	36
— » — Paul Gerhardt och Sverige	97
G. Lindberg: I anledning av handboksrevisionen	44
Menaseach: En inkonsekvens	28
K. Peters: En liturgisk detalj	27
— » — En svensk hymnantologi	139
— » — Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet: Den romersk-katolska kyrkan	10, 24, 38
— » — Nytt förslag till Vesperale för Svenska Kyrkan	57
— » — Psalmvalet vid högmässan	183
J. Rabe: J. S. Bach och hans kyrkomusik	81, 100
E. Rodhe: Handboksfrågorna vid 1925 års kyrkomöte	21
D. Rudin: Musik och gudstjänst	177
S. Sjöberg: En högmässogudstjänst från musikalisk synpunkt	5, 47
K. M. Westerberg: Kyrklig Symbolik	62

Redogörelser och större meddelanden.

Anmälan	1, 192
Arkitekterna och orgeln	94
Befördringsritualet vid kantorsval	95

	Sid.
<i>Freiburger Tagung für deutsche Orgelkunst</i> den 27/7—28/7	32, 80
<i>Handboksrevisionen: Diskussionsmöte i Norrköping</i> den 15/3	48, 64
<i>Handboksnämnden</i>	15, 127
<i>Jämför i övrigt sidd. 9, 21, 27, 28, 44, 68, 71, 125, 143, 157, 188</i>	
<i>Kreuzkörens i Dresden 700-årsjubileum</i> den 8/10—11/10	176
<i>Kyrkomusikdagen i Göteborg</i> den 11/5	80, 96
<i>Kyrkosångens vänner: Centralkommitténs sammanträde</i> den 21/1	32
<i>Årsredogörelse för verksamheten 1925</i>	75
<i>Linköpings stifts organist- och kantorsförening</i>	80, 144
<i>Liturgiskt oskick</i>	191
<i>Stockholms kyrkomusikerförening</i>	127, (145), 175, 190
<i>Strängnäs och Västerås stifts organist- och kantorsförening</i>	144
<i>Sveriges kyrkosångsförbund</i>	80, 126, 190
<i>A. Adell: Kyrkomusikernas löneförmåner</i>	92, 124, 142
<i>Hj. Danell: Diskussionsinledning om handboksrevisionen (referat)</i>	64
<i>J. Jonsson: Förståelsen för värdig kyrkomusik (ur Östergötl. Folkblad)</i>	14
<i>Menaseach: Kring handboksrevisionen</i>	143
<i>U. L. Ullman: Gudstjänsten och församllingslivet (ur Sv. Kyrkotidn.)</i>	125

Recensioner.

<i>A. Adell: Diakonistyrelsens hymnserie</i>	47
— » — <i>Handledning i kulturminnesvård och hembygdsforskning</i>	189
— » — <i>H. J. Moser, Die evang. Kirchenmusik in volkstümlichem Ueberblick</i>	189
— » — <i>Gunnar Rosendal: Nutida teologi och förkunnelse</i>	173
<i>O. Mannström: Sveriges kyrkor</i>	74
<i>K. Peters: Communio in Adorando et Serviando Oecumenica</i>	29
— » — <i>A. E. Friedlander: Den kyrkliga diktningen</i>	139
— » — <i>Nytt förslag till Vesperale för Svenska Kyrkan</i>	57
— » — <i>Sleumer: Kirchenlateinisches Wörterbuch, M. Hammarström: Glossarium</i> <i>till Finlands och Sveriges latinska medeltidsurkunder</i>	174
<i>H. Weman: Årkestiftets organistförening: Fyrtio koralförspel</i>	73

In memoriam.

<i>Kantor Carl Bohlin, Stockholm</i>	30
<i>Kontraktsposten Karl Thunander, Öja</i>	175
<i>Musikdirektör O. Ullman, Upsala</i>	79
<i>Musikdirektör T. Wirén, Upsala</i>	30

Musikbilaga.

	Häfte.
<i>J. Brahms: Fader allsmäktig. (Mel. 1623)</i>	4, 5
<i>A. Bruckner: Vaka, kristen</i>	4, 5
<i>G. Ebeling: Den gyllne solen. (Sätttn.: O. Olsson.)</i>	7, 8
<i>H. L. Hassler: Befall i Herrens händer</i>	7, 8
<i>D. Olsson: Förspel till sv. ps. 63</i>	12
<i>O. Olsson: Postludium för juldagen</i>	12
— » — <i>Vid konfirmation. (Mel. 1614.)</i>	4, 5
<i>Senfl: Påsk-motett</i>	3
<i>M. Vulpius: Det går ett tyst och tåligt lamm. (Mel. 1526.)</i>	7, 8

Det gregorianska arvet i mässan.

Med det gregorianska arvet förstår jag arvet från den gamla kyrkan av den gamla gregorianska sången. Det arvet har också Sveriges kyrka fått del av.

Vårt folk lärde väl känna det gregorianska arvet samtidigt med att det mottog kristen tro och kristen lära. Det mötte svensk menighet dels i mässan dels i det dagliga böneoffret, officiet eller tidegården, som det kallades i vårt land. Denna tidegård, som var fastställd i Breviariet och vars sång fanns förtecknad i Antifonariet, omfattade de sju bönetimmarna, vilka i allmänhet kunde utföras fullständigt endast vid klostren och de stora kyrkorna med ett större antal präster. Dessa voro förpliktade att iakttaga bönetimmarna, av vilka de främsta, som bekant, voro: Matutin och Laudet om morgonen, Vesper och Kompletorium om aftonen. Vid de mindre kyrkorna torde som regel endast vid de större högtiderna samtliga dessa bönetimmar kommit till utförande som församlingsgudstjänster.

Att vårt folk verkligen lärde sig älska den gregorianska sången i mässan och i tidegården kunna vi förstå av den trofasta kärlek med vilken man höll fast vid den åtminstone under ett århundrade efter reformationens genombrottsår.

Symptomatiskt är förhållandet till mässan. Olaus Petri, som ögonskenligen hade skäligen ringa intresse till övers för den musikaliska utgestaltningen av gudstjänstlivet, hade tydligen tänkt sig att den reformerade mässan helt skulle kunna läsas. Sålunda anvisar han i 1531 års upplaga av *Then Swenska Mes-*

san följande: »For graduale läss man sedhan eller siwnger then songen om gudz bodhordh, eller noghon annan»¹ samt »Sedan läses eller siwnges. Helig, helig, helig. — —»² och ytterligare: »Så läses eller siwnges Agnus Dei.»³ samt till sist: »Så siunges thå eller läses pro Communione en psalm på Swensko, eller Nunc dimittis (Simeons lovsång, Luk. 2: 29—32.) på Swensko. — —»⁴. Vid Salutation och böner (såväl Kollektbön, Fader vår och bönen efter nattvardsgången som Välsignelsen), vid Epistel och Evangelium, vid Credo och Prefation (med versiklar) samt vid Benedicamus anges att dessa moment föredragas lästa. Vid »Ingongen», som skulle vara någon psalm ur psaltaren med Gloria Patri »eller annan loffsong aff scriffettenne utthaghen», vid Kyrie och Gloria anges ej om de lästes eller sjöngos. Att åtminstone »Ingongen» skulle läsas och ej, såsom man kunde vara beredd att tro, reciteras, förstår man av det förtydligande tillägg, som införes 1537: »Och må messan begynnas altså. J namn faders och sons och then heliga andes Amen. Tesse ord äre vtaff konning Daudiz psalmbok»⁵.

Otvivelaktigt har Olaus Petri tänkt sig att mässan skulle kunna helt läsas — av prästen. Det gregorianska arvet har han icke aktat nödvändigt att medföra, även om han tolererat den på några punkter i gudstjänsten såsom alternativ till läsningen.

Emellertid har Olaus Petri själv nödgats modifiera sin ståndpunkt och göra eftergifter, då menigheten önskade sjungen mässa. Olaus Petri

¹ Olaus Petri, *Samlade skrifter*, Studentrörelsens förlag). II, sid. 415.

² O. a. a. s. 416. ³ O. a. a. s. 417. ⁴ O. a. a. s. 418. ⁵ O. a. a. s. 440.

har resignerat inför detta. Man kan se det av 1537 års upplaga av den svenska mässan. Där återfinnes följande anvisning: »*Om messan siunges* wil man tå stundom siunga Introitum och graduale på Latine må thet wel skee...»¹ Denna anvisning förutsätter att den svenska mässan verkligen har sjungits vid denna tid.

På denna väg gick man sedan vidare, och det är såsom Edv. Rodhe säger i sitt stora arbete: »Svenskt gudstjänstliv»² den sjungna svenska mässan som erövrar landet, sedan den latinska mässan blivit förbjuden 1539.

Laurentius Petri, som ägde ett helt annat intresse för gudstjänstens sköna gestalt, enkannerligen för dess musikaliska sida, har även uppenbarligen haft en annan uppfattning av det gregorianska arvets värde. I Vadstenaartiklarna av år 1552 torde man ha rätt att spåra Laurentius Petri inflytande. Och här förekomma flitigt anvisningar för den sjungna mässan³. Sammalunda i hans herdebrev av år 1564⁴ Vid synoden 1566 har han för att nå likformighet vid det recitativiska utförandet av bibelläsningarna och kollektor i mässan gjort sina tidigare verkställda anteckningar för sången i Upsala domkyrka tillgängliga för hela stiftets prästerskap. Dessa anteckningar, om den liturgiska sångens utförande i mässan, finnas bevarade i den av O. Ahnfelt påpekade handskriften T. 131 i Linköpings stifts bibliotek⁵. (För den liturgiska och kyrkomusikaliska forskningen är det högeligen beklagligt att Laurentius Petri samlade skrifter alltfört äro outgivna).

Såsom hans betydelsefullaste in-

sats för bevarandet av det gregorianska arvet i mässan måste emellertid räknas 1553 års »Een liten Songbook til at bruka j Kyrkionne»⁶. Denna avsåg att vara en musikbilaga till såväl mässan som tidegården, om ock långt ifrån fullständig. Den motsvarade sålunda både vad som under medeltiden kallades Graduale och vad som nämndes Antifonarium, eller vad som nu kallas Missale och Vespérale. Med de dåtida torftiga resurserna i vårt land saknade dock denna musikbilaga — noter. Över den spaciöst tryckta texten stodo de fyra tomma notlinjerna. Mångfaldiga exempel i kyrkoarkiven visa oss emellertid att prästerna mottagit den erbjudna hjälpen och sedar själva ur kyrkornas gamla medeltide Gradualen fyllt i vad som saknades. Liten songbook ger plats för fyra serier av mässans sång och varje serie omfattar Kyrie, Gloria med Laudamus, Sanctus, Agnus Dei och Benedicamus. I 1541 års handbok infördes därjämte notlinjer till den längre prefationen; 1548 även för den kortare och för responso-rierna. Dessa moment av mässan tillhöra det så kallade Ordinarium Missae, de delar, som i avseende på texten icke eller föga växlade under kyrkoåret.

Den andra delen av mässan däremot: Proprium de tempore till vilken Introitus och Graduale hörde, och som var olika till ord och melodi från söndag till söndag, är ytterligt sparsamt företrädd i denna Liten songbook. Introitus och Gradual saknas helt. När de ändock brukades sjöngos de såsom vi sett på latin efter det medeltida graduallet eller ur dess handskrivna er-

¹ O. a. a. s. 443. ² E. Rodhe: Svenskt gudstjänstliv, Sthm 1923, s. 14.

³ Rodhe: o. a. a. s. 14 o. 50. ⁴ Rodhe: o. a. a. s. 68 o. 178. ⁵ Otto Ahnfelt: Bidrag till svenska kyrkans historia i sextonde århundradet. Lund 1894, s. 8, 9. ⁶ Rodhe: o. a. a. s. 14.

sättningar. Så innehåller Ordo Cennendi in templo latinsk Introitus för olika sön- och helgdagar¹. Att de verkligen bibehölls förstår man av att några rester av Introitus förekomma — fortfarande på latin — så sent som i Liber cantus av år 1623. Däri upptagas Puer natus, juldagens Introitus, och Resurrexi, et adhuc tecum sum, påskdagens Introitus, båda förekommande på rätt plats: omedelbart före Kyrie i respektive serier. En intressant kvarleva är även den Cantio Paschalis (Påsksång) som finnes införd i samma Liber Cantus efter de olika mässerierna. Den utgör i avseende på melodien en reproduktion av en Mariaantiphon ur Antifonariet, Regina coeli laetare (Gläd dig himladrottning), vars ord med en lätt retuschering förändrats att syfta på »Ährones Konung, o Christe». Antagligen torde den ha brukats i påskmässan, ovisst på vad plats.

Ett par rester ur Propriet förekomma dock i Een liten Songbook av 1553. Det är de båda sekvenserna: Letabundus (Alla christne frögda sigh) för juldagens högmässa och Victimae paschali laudes (Jesus Christus han är worden itt offer för oss alla) för påskdagens. De förekomma jämväl i ovannämnda Liber Cantus, vilken även innehåller sekvensen »Then helghe An-

des nådh» för pingsten. Genom 1695 års psalmbok bevarades dessa sekvenser för de tre stora högtidsdagarna (gps. 126, 164 och 179) fram till 1819 års nya psalmbok, där de utmönstrats.

Allvarliga försök hava alltså gjorts för att rädda det gregorianska arvet i mässan över från den gamla kyrkan in i den evangeliska. Det ligger utanför ramen för denna uppsats att undersöka huru och varför detta arv under 17- och 1800-talen förspilldes. Har man lärt känna denna gamla sköna sång måste man med vemod tänka på huru ringa den del är som bevarats fram till vår tid.

Erinras måste dock, om det oförtrutna arbete som särskilt Dr. R. Norén nedlade vid arbetet på 1897 års Musik till svenska Mässan för att ur de handskrifter från reformationstiden, som stodo honom till buds, bärga vad han ansåg möjligt att bärga. Man må endast från vårt nuvarande Missale erinra sig ur adventstidens serie: Kyriet (n:r 2), Gloria och Laudamus, det senare tyvärr hårt beskuret för att passa till den ordalydelse 1894 års handbok gav detta moment, Sanctus och Agnus Dei, för att få ett belägg på vilken levande makt den gregorianska sången i mässan ännu i vår tid utgör.

Arthur Adell.

Liturgiskt-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet.

Tysklands evangeliska kristenhet.

II.

Den praktiska renässansen.

Vi komma nu över till den praktiska renässansen, därvid det gäller

att se, huru de strävanden, som närmast tillhöra det litterära området och diskuterats i de fackliga organen, slagit igenom i praktiken. Därvid blir uppgiften huvudsakli-

¹ Rodhe: Studier i den svenska reformationstidens liturgiska tradition. Upps. 1917, s. 107.

gen att rikta uppmärksamheten ej på teoretiska principspörsmål utan på vad som åtgjorts, för att *gudstjänstlivets levande organ*: liturger, organister, kantorer och körmedlemmar skulle bli alla bättre skickade att fylla sin uppgift. Därvid komma framför allt tvänne ting i betraktande: undervisningsväsendet och föreningslivet, som varit ägnade att skapa och vidmakthålla dessa organ för att kunna på bästa sätt fungera.

1. Undervisningsväsendet.

Den höga ståndpunkt, som det gudstjänstliga livet i liturgiskt-musikaliskt hänseende intagit före kriget, har närmast möjliggjorts mångenstädes genom en överhuvud rätt grundlig undervisning i berörda hänseenden. Berlin äger t. ex. ett speciellt kyrkomusik-konservatorium, förut under Kretzschmars ledning. Vid de allmänna konservatorierna lämnas under utmärkta lärare undervisning i orgel, harmonilära och kontrapunkt även med särskild hänsyn till koral-spelet och preludier m. m. Joh. Seb. Bachs ande gör sig även gällande här. Dock någon mera djupgående liturgisk skolning synes i allmänhet ej vara rådande vid dessa. Den knappa tid, som man har att förfoga över, samt den omständigheten, att man har att mottaga elever från de olika landskyrkorna med sina olikartade liturgiska traditioner, gör, att undervisningen på denna punkt måste inknappas. En grundligare orientering i dessa frågor är ju ock i hög grad beroende på kyrkohistoriska insikter och en större allmänbildning än vad som i regel kunnat av eleverna på förhand inhämtas.

Angående den lägre organistutbildningen har det anmärkningsvärda mångenstädes rått, att orga-

nistutbildning vid ett flertal seminarier ingått som obligatorisk undervisningsgren. Man förstår under sådana förhållanden att dessa lärare ofta nog ute i livet skola kunna ge barnen i folkskolorna grundligare insikter och färdigheter än eljest. Bland skolbarn är det därför så påfallande, att *notkännedomen är så ytterst allmän*, en viktig förklaringsgrund till att kyrkokörerna även på mindre orter stå på en ganska hög nivå. Förmånen för Tyskland att äga så framstående komponister gör, att deras musik både utövas och av allmänheten förstås med ett särskilt intresse. Alla veta, att kyrkomusiken ej blott är religiös musik utan hör med till det yppersta inom tonkonsten i övrigt. Emellertid har genom revolutionen ett *nödläge* uppstått, i det att den kyrkomusikaliska undervisningen i hög grad inskränkts, om ej alldeles bortfallit vid en del bildningsanstalter, där den förut intog ett hedrande rum. Därför ha upprop skett till bildande av särskilda organistiskolor i större städer med konservatorieutbildade personer till lärare samt hemställanden gjorts hos diakonanstalterna att ta denna undervisningsgren med i diakonutbildningen. Även har man väddat till de kyrkliga myndigheterna att låta därtill lämpliga musikbegävade, invalider från kriget erhålla organistbefattningar för att kunna tjäna sig ett ringa levebröd. Man har på grund av de genom kriget vakanssatta organistplatserna gjort upprop till prästhemmen att låta sina döttrar genomgå utbildningskurser till att kunna erhålla nödig kompetens till deras skötande. En inträngande maning har av W. Herold gjorts till i tjänst varande folkskollärare att, när nu skolväsendet var lösgjort från kyrkan, ej ha för stora löneanspråk för kyrko-

tjänsten utan för den viktiga sakens skull frivilligt tjäna. Även ställdes uppmaningar till församlingarna att ekonomiskt stödja sina organister på allt sätt. Till kyrkomyndigheterna ha ock riktats bevekande framställningar att taga utbildningen i egen hand och på bästa sätt organisera densamma.

Fortbildningskurser omtalas här och var. För Hessen är *prof. Arnold Mendelssohn* en slags director musices för kursers anordnande, orglars besiktigande och hithörande frågor. För Baden anställdes efter *Ph. Wolfrums* död *d:r Poppen*.

Sedan Strassburgs evangeliska fakultet upplöstes, varvid dess för hela renässansen så betydande professorer *F. Spitta* och *J. Smend* flyttat, den förre till Göttingen, den senare till Münster såsom universitetslärare vid därvarande teologiska fakulteter, har ock genom dem ett liturgiskt rikare gudstjänstliv kommit till stånd vid därvarande akademier. Med kraft betonades vikten av liturgisk-musikalisk utbildning vid de praktisk-teologiska kurserna, när denna sak vid en kyrkosångsfest, som firades i Eisenleben år 1917, var före.

Men allt som allt trycker den närvarande nöden sin stämpel på undervisningsfrågan, så att hela den därav så mycket beroende och förr så lysande renässansrörelsen hotas att betänkligen hämmas i sitt förlopp. Vid 1919 års ingång uttalar redaktören för *Monatschrift* dessa även på undervisningsfrågan tillämpliga ord: »Blicken på de utsägliga svåra offer, som kriget kostat, och som till synes hava blivit gjorda förgäves, och på den förödmjukelse, som vi erfarit efter de stoltaste segrar, väcker hos oss känslor av bittraste smärta, som kväva all sånglust.»

Ett särskilt vemodigt kapitel i

renässansrörelsens tillbakagång är upplösningen av det tyska universitetet i Strassburg, där *Spitta*, *Smend* och andra givit en kanhända i hela kristenheten enastående glans åt den praktisk-teologiska undervisningen, som var så mycket mer betydelsefull, som den leddes i nära anslutning till *de akademiska gudstjänsterna* därstädes. Här lämnades undervisning i gudstjänstens utgestaltung. Här fördes lärjungarna in ej blott i gudstjänstliga spörsmål utan ock till en djup förtrogenhet med det bästa i körsång, som kyrkan äger, i det att de tillhörde en manskör och ävenså en blandad kör, som sjöngo vid de akademiska gudstjänsterna. Ty deras lärare, *Spitta* och *Smend*, voro ej blott bland de allra främsta på liturgikens område utan ock genom sin osedvanligt rika musikaliska begåvning och grundliga förtrogenhet med hela det stora kyrkomusikaliska kulturarvet framstående ledare av dessa gudstjänstkörer. De kunde på detta sätt ge sina alumner rika minnen och kraftiga eggelser till kyrkomusikaliskt strävande ute i livet och livet ut. Här blomstrade den märkliga *Schütz-renässansen* vid gudstjänst och i konsert-hus. Även andra mästare kommo till utförande, såsom *Bruch*, *Reger*, *v. Herzogenberg*, *Alb. Becker*, *A. Mendelssohn* m. fl. Så fick *Schütz* från 30-åriga krigets dagar tala i toner till de sångglada, för sina lärare så entusiastiska eleverna. Här gavs åt de mest försigkomna undervisning i dirigeringskonst och partiturspelning. Här såg *Smends* fint konstnärliga agenda dagen, en mogen frukt av den rikaste lärareverksamhet. Dessa båda på en gång djupt kristliga och så utöver hela tonkonsten, ja även den bildande konsten så förfarne män ha övat ett välsignelserikt inflytande för

samtid och eftervärld. Jag vågar ännu det påståendet, att den liturgiskt-musikaliska renässansen har väl aldrig så rikt blomstrat som i den underbart sköna universitetsstaden där nere i Elsass vid Rhens vågor.

Så kom kriget. Många av lärjungarna kallades ut till fälttjänst. Manskören upplöstes. Tillkallade gymnasister hade uppehållit den i det längsta. Men ännu höllos körtraditionerna uppe genom en damkör med ledning av orgel och stråkar. År 1917 lyckades man ur fältlasarettet få till stånd en ny manskör, som bl. a. vid ett tillfälle sjöng Schütz' tonsats: »Jag skall ej dö utan leva.» Under den allt mer tilltagande nöden firades gudstjänsterna slutligen utan kör. 1 Sönd. i Advent den 1 dec. 1918 höll Spitta sin sista predikan. Dagen därefter befann han sig bland flyktningarna över Rhen, sökande sig ett nytt hem. Men bakom honom stängdes för alltid det tyska universitetet efter att ha ägt bestånd sedan 1872, och därmed var den glänsande liturgiskt-musikaliska verksamheten efter en trettioårig tillvaro förbi.

Några tankar blott ur Spittas avskedspredikan. Den hölls i anslutning till Taulers adventpsalm: Es kommt ein Schiff geladen etc. Det var ej fråga om högt lastade skepp, som skulle tillföra det hungrande Europa livsmedel. När det vidare heter i sången: Das Segel ist die Liebe, der heil'ge Geist der Mast, så kanske det anger, att man med detta skepp väntar kärlek, medlidande med vår nöd, rättfärdighetens Ande såsom förebud till en ny världsförbrödring? Nej, Taulers skepp kommer från själva himmelen och medför det vi bäst av allt behöva: Guds Son, den ende som kan hjälpa oss. Men vill han detta,

när människorna efter alla brott och synder fortfarande tänka blott på vad jorden tillhör? Skall han icke fastmer komma som en förtärande eld? Nej, psalmen talar om att Guds Son kommer för att uppenbara Guds härlighet i den djupaste förnedring, i det att han utger sig för oss syndare. Men skall han kunna hjälpa oss, då måste vi följa honom, och liksom han genom många bedrövelser ingå i härligheten. Nu gäller det om någonsin att andligen dö och uppstå med Kristus. Hoppet att vi på denna enda väg skola förhärligas skall hålla oss uppe mitt i de svåraste lidanden och försakelser. Så slutar han med dessa ord: »Hav tack, du store Strassburgermästare, för den tröst och det hopp, du ger oss, när vi nu lämna din stad och ditt land, den trösten, att vi icke gå härifrån i en tid, då intet ljus mera lyser. Hav tack, att du med din sång ropar efter oss över Rhen, när vi ha uppnått ett nytt hem. Liv! Uppståndelse! Gudskraft!» — och så stod hela församlingen upp och sjöng Taulers sång under djup rörelse. Tro och heligt samvetsallvar kan ingen erövrarmakt beröva den, som lever livet i Guds Söns tro.

Förutom den liturgiskt-musikaliska lärare- och prästutbildningen, som utdanat liturger, kantorer och organister, ha vi ock att ta i betraktande kyrkokörerna såsom gudstjänstens levande faktorer. Men dessa torde ingenstädes ha varit så väl organiserade som i Tyskland, och detta för våra tankar till förningsväsendet och framför allt till den allra förnämsta sammanslutningen.

2. Den tyska evangeliska kyrkosångsföreningen.

Det finnes en mängd »oorganiserade» kyrkokörer, av vilka som-

liga på grund av sin natur torde böra leva sitt självständiga liv. Vi tänka därvid på de världsberömda *Tomaner- och Kreutzkirchekörerna*, som stå i förbindelse med gymnasier och alumnat med traditioner ända från medeltiden. Man förstår att många lärjungar, som utgått från dessa anstalter, på grund av det noggranna urval, som gjorts vid deras antagande, och den musikaliska fostran, de erhållit, med tiden blivit framstående kyrkosångsmän, och att dessa institutioner liksom *dömkören i Berlin* bidragit till att hålla nivån högt uppe. Ävenså finnas åtskilliga andra fristående kyrkokörer i ungdomsföreningar, särskilt i nordvästra Tyskland förenade med mässingsbläsande ensembler, *de s. k. Posaunenchöre*, vilkas verksamhet ock går i den allvarliga tyska stilen. En stor hyllning för kejsaren och kejsarinnan ägde rum i »skogskyrkan» vid Bethelanstalterna 1897, därvid 2,000 blåsare och 10,600 sångare och sångarinnor uppträdde — sannerligen ett kraftprov. Bland andra sammanslutningar må ock erinras om *Bach-föreningarna*, som dock mera indirekt tjänat gudstjänstlivet. Men den utom alla fråga största körsammanslutningen var dock *Der evangelische Kirchengesangverein für Deutschland*, vilken nu påkallar vår uppmärksamhet.

1870—71 års segerrika krig medförde ett stort uppsving i hela Tyskland på nästan alla områden. År 1873 tändes, för att tala med R. Norén¹, »den gnista», varav skulle bli en i hela det evangeliska Tyskland lågande eld. Det var då, som *Heinrich Adolf Köstlin* i Sulz bildade den kyrkokör, som gav anledning till den tyska kyrkosångsföreningen, som år 1911 omfattade

ej mindre än 26 lands- och provinssjällföreningar, 2,400 lokalkörer med ett 100,000-tal manliga och kvinnliga körmedlemmar.

Kulmen syntes uppnådd det betydelsefulla året 1914, innan kriget bröt ut. Då firade den tyska kyrkosångsföreningen sin stora jubileumshögtid — det var den 25 högtiden i ordningen — i den stora industristaden Essen i Ruhrområdet, där sirenerna tjuta, stångjärns hamrarna dåna, maskinernas hjul surra ovan jord över kolgruvornas underjordiska schakt med dess myllrande arbetarskaror. Trots det att man befann sig i den tyska industriens centrum med dess rastlösa arbete dag och natt, där allt talade om prosa i st. f. poesi och andlig tonkonst, kunde man glädja sig åt överfyllda lokaler. Festen firades den 3—7 maj. Påsktankarna behärskade de uppgjorda programmen och gudstjänstordningarna. Allt liksom samlades kring den gamla påskhymnen: »Christ lag in Todesbanden» i Bachs anda. Den gamle mästarens måtto: Jesus juva! (Jesus hjälp!) i början av hans kompositioner och *Soli Deo Gloria* i slutet av desamma framhölls såsom kyrkosångsfestens signatur. Bachs koralpreludier, ordnade efter kyrkoårets gång, lyssnade man andäktigt till under en orgelkonsert. Taubmanns »Tyska mässa», framvuxen ur Bachs anda, framfördes på en konsert under stort bifall. Vid avgivandet av årsberättelsen kunde ordföranden, Geheimerat Flöring, mönstra till föreningen nu anslutna 2,800 kyrkokörer med vuxna medlemmar och 700 skolkörer. En kyrkomusikalisk utställning var därjämte anordnad. Den gammalrytmiska koralens segerrika frammarsch kon-

¹ Se närmare om föreningens uppkomst och utveckling Noréns uppsats härom i »Kyrkosången 1904», W. Schulz förlag, Upsala.

staterades, särskilt i Würtemberg och Westphalen. Nästa år skulle kyrkosångsfesten firas i Stettin.

Den 1 aug. ljuda stormklockorna, förkunnande *krigets utbrott*, då den stora mobiliseringen åt väster och öster kallar tusenden av manliga körmedlemmar under fanorna. Märk väl: varje soldat bär i sin rensel en militärsångbok — »en källa av outtömlig kraft till tro och tröst!» Tack vare renässansrörelsen och vad den fört med sig av från gångna tider återupplivad helig sång, står nu den evangeliska kyrkan rustad med sångens blanka vapen till hjälp och styrka. De kärnfulla sångerna, som, själva födda i krigstider, såsom av Luther, Paul Gerhardt, Heermann m. fl., få visa, vad de duga till i den bistra tid, som nu kommer. Allt vekt, sentimentalt i sångväg är som trä, hö och strå, som hastigt förtäres av krigets lågor. Det manhaftiga, karlavulna ensamt tilltalar och består.

Nu i denna allvarliga lidandets tid framträder sångens, ej minst den heliga sångens ovanskliga härlighet. Den är för krigaren vid bivackens lägereldar, under påfrestande marscher, i nervspännande väntansstunder i skyttegravarna eller ute på flottans båtar en trogen stridskamrat. »Ein feste Burg» samt naturligtvis den patriotiska sången »Deutschland, Deutschland über alles» äro naturligen de mest populära. Spontant bröto de fram efter kejsarens tal utanför slottet i Berlin den 1 aug. Men sångens makt visar sig ock i förmågan att trösta de hemnavarande. En ny form av gudstjänster uppstår »Kriegsgebetstunden» (bön för de i kriget utfarna) i varje församling. De förut tomma kyrkorna äro nu söndagligen fyllda, nattvardsborden träget besökta, ja, »vi leva i en rikt

välsignad tid», skriver en lantpastor till mig i dessa första krigstider. Organister och kördirigenter låta i Berlin afton efter afton församlingarna höra det bästa, som kyrkomusiken har att giva. Djupt allvar präglar den församlade menigheten. Inför den stora gudsdomen känna de sig såsom ett, höga och låga, fattiga och rika.

Huru går det nu med kyrkosångsföreningarna? Parollen från deras högkvarter utgår med det budskap, att, trots det att de manliga medlemmarnas deltagande i kriget decimerat numerären, de med fördubblad iver skola låta sin sång komma de hjärtan till mötes, som i kyrkomusiken söka och finna tröst. Rörande är att se, huru dessa körer mångenstädes med seg uthållighet fortsätta sitt arbete trots de uppståndna luckorna. När det ej längre är möjligt att sjunga 4-stämmigt, övergår man till 3-stämmiga sånger eller till damkör. Då organisten kallas ut i kriget, övertages hans befattning av skolgossen, som flitigt övar sig i att också spela pedalen, eller av prästfrun, prästdottern eller andra. Där ingen organist står till att uppbringa i mindre landsförsamlingar, sjunges utan orgel. Ambitionen att delta i sången minskas ej därav. Förut likgiltiga åhörare sitta nu med psalmbok i händerna och bjuda till efter bästa förmåga. Det är som en sångens allmänna värneplikt. Nya körmedlemmar träda in i de utrestas ställe. Det blir särskilt i början av kriget en sångarlust utan like. Arbetsklädda komma de till kvällsrepetitionen. »Har ni ej ätit kvällsvard?» — »Nej, det hann jag ej med. Det blir tids nog efteråt», kunde man få höra. Kvällsrepetitionen är dagens vederkvickelsestund. Hjärteskärande scener utspelades, då pastorn skulle till nå-

gon familj frambära budskap om någon i kriget stupad eller lemlästad. Efter några dagar synas ett par sörjande i familjen åter med i kören. Det var deras tröst och vederkvickelse att med sångens toner lindra smärtan.

Från föreningens ledande män utgå allt som oftast välbetänkta råd och maningar. Man varnar eftertryckligt för att vid krigsgudstjänsterna låta lidelsefulla hatsånger få förekomma. Ej heller passa patriotiska marscher och världsliga folkvisor med kristlig anstrykning. I kyrkan äro vi inför Gud, som har vårt fäderneslands öde i sin mäktiga hand. Den heliga sången är ej till, för att man skall söka förgätenhet i ljuv klang och hög konst, såsom man kunde föreställa sig, utan i den ljuva konst, som syftar mot evigheten.

År 1916 börjar man skymta det stora reformationsjubileet och vad det kan tillföra det kämpande folket och dess små kämpande körer av ny kraft. Det konstateras, att kriget i så måtto tryckt sin stämpel på de sjungande skarornas prestationer, att dessa i början företett grunddraget av sorg och saknad, då och då vid vunna segrar avlöst av festligt klingande jubeltoner; sedan, då man begynte förstå, att kriget skulle räcka länge, ha toner ljudit, burna av tålamodsstämning och fast förtröstan om slutlig seger. En mängd nykompositioner för minnesgudstjänster över de fallna bringas till körernas kännedom, varjämte erinringar göras om det myckna kärnfulla gamla. Dessutom lämnas till församlingarnas tjänst en mängd utarbetade liturgiska ordningar.

Man ser sålunda, huru den tyska evangeliska kyrkan i sångväg mobiliserat och på allt sätt understött det för sitt liv kämpande folket för

att tillföra det all den andliga kraft, det i sin fruktansvärda nöd behövt. Härtill komma nu också såsom en underbar hjälp, en gudomlig skickelse, de genom reformationsjubileet renade gudstankarna, ett i sanning märkligt inslag till att uppehålla modet och förtröstan, men innan vi ingå på att tala om reformationsminnets betydelse, måste vi dock något bevittna den heliga sångens härlighetsuppenbarelse därute bland de kämpande skarorna.

Här framträder, åtminstone i de första krigsåren, huru fosterlandskärleken i förbund med gudstron, ej minst då den tar sig uttryck i sångens toner, förmår ännu bilda ett fäste ej blott mot misströstan, utan ock mot den råhet och förvildning, som, all disciplin till trots, i ett krig knappt står att stävja.

Efter den stora frammarschen i väster intill dess kriget stagnerat i skyttegravarna, får man i de erövrade orterna bevittna märkliga ting. T. ex. i S:t Quentin anordnas kyrkonserter av de krigare, som i fredstiden idkat musiken professionellt eller såsom amatörer — allt under högsta ledningens protektion. Det skrives: »Huru hungriga äro ej våra soldater efter att få lyssna till Bachs, Händels, Corellis m. fl. tonskapsor! Vilken andakt i kyrkorna, där uppföranden skett av delar av Bachs kantater eller Händels stora Halleluja-kör.» Det hade kommit ut ett rykte bland de i staden kvarboende fransmännen, att de barbariska tyskarna skulle ställa till en stor bal, där man väntade sig orgier av vildaste slag — och så blir det i stället en stor festgudstjänst i domkyrkan i närvaro av det därvarande generalitetet med von Bülow i spetsen. Man uttalar det hoppet: »Även på konstens område blir kriget en uppfostrarinna för det kommande släktet och visar vä-

gen till att den allvarliga tyska tonkonsten må göras till ett gemensamt gott för hela det tyska folket.» —

Framför den uppställda truppen kommenderar divisionspastorn: »20 man fram för fronten för att bilda en sångkör!» Repetitionerna börja. Många fler anmäla sig. Det är ju en fullt frivillig sak. »Men varför går ni inte till bierkneippen i kväll?» — »Nej, vi vill hellre sjunga. Vi känna, att det är vår plikt», får man till svar. Bekant är, huru romerska och evangeliska pastorer mötas i endråktigt arbete. På ett fältlasarett hålles gudstjänst. Den romerske prästen sköter om mässan, den evangeliske predikar och leder sången, varpå den romerske avslutar med ett kort tal. Båda gå sedan att hos var sina sjuka utföra den krävande enskilda själavårdsgärningen. — Att märka är också, att de gamla kärnsångerna få nytt liv. Sådana i kören, som aldrig förr frågat efter kyrka och gudstjänst, äro nu med och deltaga kraftigt i sånger, som de med intresse lärt sig. Vid en nattvardsgång, som hölls i en kyrka bakom stridslinjen, ville organisten äntligen deltaga, trots att församlingen av de fältgråa, under kommunionen äro som bäst i färd med att sjunga: »O huvud, blodigt sårat». Han släpper orgeln mitt under psalmen och smyger sig ned till altaret. Under det han knäböjande mottager de heliga håvorna, sjunger församlingen, som om intet avbrott i spelet ägt rum, lugnt, säkert och förtröstansfullt vidare på psalmen.

En annan bild. Dödströtta komma de, en ändlös rad fältgråa från

en ansträngande dagsmarsch till en liten stad (var? — får man i meddelandet från krigsorten ej veta) i kvällsskymningen för att där övernatta. Sedan halt gjorts, packningen avlagts, skyndar en ung löjtnant, i det civila livet teol. studerande, in i kyrkan, sätter sig vid orgeln och spelar. Lockade av tonerna, samlas soldaterna trots tröttheten i kyrkan, som snart är fullpackad. Löjtnanten, teologen och orgelspelaren vill sluta. »Mer, mer», ropas det. Slutligen uppstämmes »Ein feste Burg». En deltagare skriver om denna stund: »Vid tonerna av denna härliga musik var det för mitt trötta sinne, som en vid dörr öppnades, och allt hvad jag hade kärt och dyrbart såg jag därinne. Jag glömmmer den aldrig.»

Ännu en ögonblicksbild kan jag ej neka mig. Det tilldrog sig — i en hölada. Truppen hade våt och lerig på kvällen vid en flämtande lyktas sken under rykande halmboss rett sig bäst var och en kunde sitt nattläger. Efter åtskilligt skämt och nojs bjöds tystnad och lyktan, vars låga skymts av det rykande halmbosset, släcktes. Just som man tänkte somna, får man höra vibrerande toner på en viol. Allt blir så tyst och ljudlöst, som ville man ej gå miste om en enda av de än svällande, än återhållna, långa stråktionerna. Det var Bachs bekanta »Air» på g-strängen. Den, som berättar härom, säger i sitt fältpostbrev: »Johann Sebastian Bach — aldrig har jag djupare förstått din härliga konst än i denna natt.» —

(Forts.)

F. M. Allard.

En svensk hymnantologi.

A. E. Friedlander: *Den kyrkliga diktningen I—IV. (Del I, Stockholm, Norstedt, 1900, kr. 1,50; Del II, ibm, 1908, kr. 1,50; Del III, Göteborg, Gumperts Bokhandel, 1925, kr. 5:—; Del IV, ibm, 1926, kr. 5:—.)*

Med den nyligen utgivna fjärde delen föreligger ovannämnda arbetet komplett. Det är, såvitt anmälar har sig bekant, det första i sitt slag i Sverige. Syftemålet med detsamma är ett dubbelt. Dels vill författaren ge en kortfattad översikt av den kristna psalmens historiska utveckling, dels vill han i svensk översättning återgiva ett så pass stort antal prov på olika tidars och länders andliga diktkonst, att envar lätt må kunna göra sig en åtminstone något så när riktig föreställning om, hur gångna tider lovat Gud i psalm och sång. Även om vi numera icke sakna dylika historiska översikter (jag erinrar om Biskop Eklunds och Doktor Söderbergs arbeten) så torde dock Lektor Friedlanders framställning, när den år 1900 började utgivas, icke ha haft någon förelöpare hos oss. Såsom ur litteraturhistorisk synpunkt sammanställd antologi är Lektor Friedlanders arbet alltfört utan konkurrent.

På behovet av ett dylikt arbete behöva ord icke spillas. Den kyrkliga diktningen är ofta även för teologiskt bildade personer rätt mycket en terra incognita, skriver Friedlander i företalet till första delen av »Den kyrkliga diktningen» år 1900. Och hur mycket större måste icke då okunnigheten på det hymnologiska området vara bland lekmännen. Även om förhållandena i detta hänseende något förbättrats på de senaste 25 åren, så innebär likväl det citerade yttrandet knappast heller nu någon överdrift.

»Den kyrkliga diktningen» kan

utan tvekan betecknas som ett av de mera betydande hymnologiska arbeten, som sett dagen i vårt land. Om arbetets rikhaltiga innehåll lämnar en kort innehållsöversikt en föreställning. Ungefär hälften av det nära 400 sidor starka verket är ägnad åt historiska inledningar. Av dessa skildra de i del I och II såväl den österländska som den västerländska hymndiktningen intill reformationen. Inledningen i del III redogör för den tyska evangelisk-lutherska psalmdiktningens historia ända till nutiden. De historiska översikterna i del IV behandla den hymnologiska utvecklingen i Sverige och Finland samt Danmark och Norge. Icke minst den sakrika och välskrivna skildringen av den svenska psalmbokens öden (nära 60 sidor) är i hög grad ägnad att tilldraga sig ett särskilt intresse.

I antologien lämnas belysande exempel till samtliga de skildrade ländernas och tidernas diktkonst. De flesta äro översatta direkt från originalen. Undantag härifrån bilda blott de syrisk-a hymnerna i del I, sid. 47 ff., vilka blivit återgivna efter Zingerles tyska version. Beträffande urvalet torde kunna sägas, att i stort sett det mest representativa av det tillgängliga materialet blivit valt. Att ett och annat som man nog gärna skulle sett medtaget saknas och vice versa är icke ägnat att förvåna, än mindre är det något som man kan klandra utgivaren för. En antologi, i synnerhet en av så begränsat omfång som denna, måste ju med nödvändighet bli mer eller mindre beroende av utgivarens personliga smak. Några större berättigade anmärkningar mot utgivaren torde knappast kunna framställas.

Översikterna meddela ett i förhållande till sitt omfång betydande

material. Kanske är det alltför stort, skulle någon vilja säga. På en del punkter gör nämligen materialets rikedom framställningen något tung. Jag tänker härvid särskilt på den del som behandlar Tysklands evangeliska psalmdiktning. Vad som i detta hänseende gör läsningen mindre njutbar, ökar emellertid i hög grad arbetets värde som uppslagsbok. Detta i all synnerhet som författaren ständigt har den svenska utvecklingen i tankarna och framför allt medtager vad som har betydelse för denna. Litet för mycket är förvisso beträffande mängden av medtaget material att föredraga framför litet för litet. Därjämte må erinras om att författarens stora och omfattande lärdom gör arbetet till en icke blott mycket rikhaltig utan ock synnerligen tillförlitlig uppslagsbok. Påpekas förtjäna ock de värdefulla anmärkningarna i slutet av del I och II, innehållande dels uppgifter om de enskilda dikternas historia, dels förklaringar av svårare ställen o. d. (I del II, s. 85 må i detta sammanhang ett misstag rättas. Där upplyses, i anm. till pingstsekvensen »Veni Sancte Spiritus» att denna är en av de fyra sekvenser, som bibehöllos vid den revision av Breviarium Romanum, som ägde rum i början av nyare tiden. De vid åsyftade revision bibehållna sekvenserna äro i själva verket icke fyra utan fem och tillhöra icke Breviariet utan Missale Romanum, som reviderades vid samma tid.)

Vid översättningarna har i regel originalets versmått blivit följt. På ett par avvikelser från denna regel av enligt mitt förmenande icke lyckat slag må pekas. I del II, s. 64 lämnas en omskrivning av pingstsekvensen »Sancti Spiritus adsit nobis gratia» (jfr 1695 års psalmbok n:r 179) på jambisk dimeter. Och i del II, s. 70 återgives påsksekven-

sen »Victimæ paschali laudes» (jfr 1695 års ps.-b. n:r 164) på ett liknande sätt. De äro båda ursprungligen icke metriska i vår mening utan skrivna på rytmisk prosa. Översättarens avsikt med att intvinga dem i modern meter har som han själv i företalet till del II anger varit, att göra dem mera njutbara för moderna läsare. Försöket är nog dömt att misslyckas. Det primära i dessa dikter är ej texten utan melodierna. Skall man överhuvud förstå textens byggnad, måste man samtidigt studera melodien. En översättning, som icke så pass noggrant följer den ursprungliga rytmen, att översättningen låter sig infogas under melodien utan att göra våld på denna senare, är därför förfelad. Dessutom är en sådan sekvens som »Victimæ paschali» avsedd att sjungas av tvenne varandra avlösande växelkörers (vilket för övrigt gäller i allmänhet om sekvenserna). En blick på uppställningen i den gamla koralpsalmboken av n:r 164 torde vara nog för att övertyga om riktigheten härav. Denna sekvensernas karaktär av växelsång har i Friedlanders översättning praktiskt taget blivit utplånad. — Att försöka åstadkomma en i språkligt, estetiskt och musikaliskt hänseende oklanderlig översättning av »Victimæ paschali» torde tillhöra de svåraste uppgifter, som en översättare kan taga sig före. Till den, som kunde åstadkomma en dylik, skulle emellertid vår Kyrka komma i stor tacksamhetsskuld, ty därigenom kunde denna härliga sekvensmelodi räddas från glömskan. Den som vill försöka saken, måste emellertid först noga studera melodien. Ett utmärkt hjälpmedel härtill erbjuder den analys som lämnas av P. Wagner i hans »Gregorianische Formenlehre», s. 497 ff.

Översättningarna i »Den kyrk-

liga diktningen» äro i regel gjorda både med smak och skicklighet. Man må emellertid, när man läser dem, ihågkomma, att utgivarens avsikt är att ge en litteraturhistorisk antologi och icke material till en ny psalmbok. Det har därför gällt att åstadkomma en så trogen översättning som möjligt, icke en församlingsmässig. Detta är sagt som en erinran till dem, som i likhet med anmälaren stundom tycker sig finna ett ordval, som icke riktigt passar i kyrklig diktning. Detta gör ock, att en stor del av översättningarna icke utan vidare kunna användas som hymntexter för församlingsbruk.

Som ett prov på utgivarens översättningskonst må ett par strofer ur den sköna kyrkoinvigningshymnen »Urbs beata Jerusalem» anföras:

O Jerusalem du sälla stad, vars
namn bebådar frid,
Som av stenar, vilka leva, timras
ovan rum och tid,
Med en krans av änglar smydd
som en brud av Herren blid.
Ned från himlen du dig sänker,
härlig som en tillredd brud
Ur gemaket, att förenas med din
Herre och din Gud;
Dina gator, dina murar skimra uti
gylne skrud.

Städse skall den helga staden,
som är Herren evigt kär,
Och som full av ljusa toner, full av
lov och jubel är,
Härligt tolka, Gud treenig, för en-
var din ära här.

Store Gud till detta tempel kom
och hav till oss behag,
För din godhets skull med mildhet
våra bönerop upptag,
Oss välsigna och föröka, Gud, din
nåd för varje dag.

Vad vi bedja värdes skänka oss,
som stadigt på dig tro,
Låt vårt goda oss besitta och med
dina helgon bo,
Låt till paradiset oss komma, där vi
njuta evig ro. (I, s. 73 f.)

Att i en så vidlyftig samling ett och annat nummer måst medtagas, som icke skulle farit illa av en förnyad behandling, ligger i sakens natur. Någon gång kan t. o. m. en rent misslyckad vändning insmyga sig, t. ex. i Grundtvigs »Dejlig er den Himmel blaa» (IV, s. 184 f.) där det heter:

Det var uti julenatt,
Varje stjärna lyste matt,
Plötsligt sågs vid midnattstimma
Underbart en stjärna glimma
Med en *mindre vanlig* glans.

Dylikt hör emellertid till sällsyntheterna. I stort sett äro översättningarna ganska jämna. Skulle annars någon anmärkning i formellt hänseende framställas, torde det vara mot vissa rim. Alltför vanliga rim, sådana som: mig — dig, är — här, — har — var, förekomma nämligen stundom i så stor utsträckning, att de verka en smula enformiga.

Författaren är att högeligen lyckönska till att ha fått avsluta sitt betydelsefulla arbete. Det är en aktningvärd prestation redan i sig själv och än mer med hänsyn till att det till största delen utförts på lediga stunder under en mångårig, mödosam läraregärning. Må det vinna den spridning och det beaktande, som det förtjänar. Anmälaren kan icke sluta utan att betyga författaren sin tacksamhet för den stora glädje och nytta som de båda första delarna av »Den kyrkliga diktningen» sedan många år tillbaka berett honom.

Knut Peters.

Kyrkomusikernas löneförmåner.

Det synes oss lämpligt att under denna avdelning meddela om ett uppslag från Linköpings stifts organist- och kantorsförening, ett uppslag som förtjänar att vinna spridning. Det gäller frågan om att skaffa organisten möjlighet att utan alltför stora egna ekonomiska uppföringar erhålla sommarsemester.

Styrelsen ingick på sin tid till domkapitlet i Linköping med en anhållan att domkapitlet måtte stödja organisternas krav på en månads semester under sommaren, varvid församlingarna själva skulle anskaffa och avlöna vikarier. Domkapitlet ställde sig mycket välvilligt till det framställda önskemålet och anmodade respektive församlingar att upptaga frågan till behandling på kyrkostämmorna.

För att få vetskap om huru denna framställning bemötts ute i församlingarna har styrelsen nu utsänt en rundfråga till samtliga organister i stiftet huruvida semesterfrågan varit föremål för behandling i församlingarna eller icke. Av de inkomna svaren framgår att i stiftets 207 församlingar frågan varit föremål för behandling i endast 35 församlingar eller 17 proc. av antalet. Därav har 11 proc. eller 24 församlingar bifallit framställningen om i regel 4 veckors semester med bidrag till vikaries avlöning från 20 till högst 100 kr., 3 proc. eller 6 försam-

lingar hade avslagit framställningen och lika många församlingar hade bordlagt frågan. I ej mindre än 110 församlingar eller 53 proc. av antalet församlingar i stiftet har frågan ej varit föremål för behandling. Från 62 församlingar saknas uppgift, men det är att antaga, att frågan ej heller där behandlats.

Det kan synas som om resultatet av den igångsatta aktionen varit klen. Men det gäller givetvis i dylika frågor att arbeta med lång sikt, samt att söka väcka församlingarnas förståelse för billigheten i detta krav. — Med nöje mottager red. av denna tidskrift korta meddelanden om beslut av kyrkostämmorna i denna och hithörande frågor.

Undersökningen av de av domkapiteln under år 1925 fastställda beloppen för kyrkomusiker vid förordade tjänster fortsätts, härnadan med uppgifter rörande Skara stift. — Där lönebelopp angives ensamt för klockarebefattningen, gäller detta för församlingar där klockaren är skyldig att med orgeln leda församlingssången. Lägsta godkända sammanlagda lönebeloppet utgör för befattning med full tjänstgöring 525: — kr., samt 200: — kr. vid tjänstgöring varannan predikodag.

A. Adell.

Skara stift. 1925.

Skärfs församling, Domprosteriet, (635 inv.). Kontanta löneförmåner till organisten 400: — kr., till klockaren avkastning av lönebost. med 125: — kr. (Enl. beslut d. 4. 2.).

Fullära församling, Kinna kontrakt, (856 inv.). Kontanta löneförmåner till klockaren 600: — kr. (Enl. beslut d. 27. 3.).

Bellefors församling, S. Vadsbo kon-

trakt, (760 inv.). Kontanta löneförmåner till organisten 400: — kr., till klockaren 300: — kr.; i den senare siffran ingår avkastningen av klockarejord med 100: — kr. (Enl. beslut d. 27. 3.).

Fyrunga församling, Barne kontrakt, (563 inv.): gudstjänst varannan predikodag. Kontanta löneförmåner till klockaren 300: — kr. (Enl. beslut d. 8. 4.).

Bottnaryds församling, Redvägs kontrakt, (1,081 inv.). Kontanta löneförmåner till klockaren 625: — kr. (därav 125: — kr. utgörande avkastningen från klockarbost.). (Enl. beslut d. 20. 5.).

Vänersnäs församling, Väne kontrakt, (934 inv.). Kontanta löneförmåner till klockaren 600: — kr. (Enl. beslut d. 15. 7.).

Bellefors församling, S. Vadsbo kontrakt, (760 inv.). Kontanta löneförmåner till klockaren 600: — kr. (Enl. beslut d. 15. 7.). Se ovan beslutet av den 27. 3.!

Lekåsa församling, Vånga kontrakt, (467 inv.), omkring 30 gudstjänster per år.

Kontanta löneförmåner till klockaren 300: — kr. (Enl. beslut d. 7. 10.).

Lyrestads församling, N. Vadsbro kontrakt, (2,688 inv.). Kontanta löneförmåner till klockaren 792: 52. (Enl. beslut d. 7. 10.).

Kärråkra församling, Falköpings kontrakt, (261 inv.), gudstjänst varannan predikodag. Kontanta löneförmåner till klockaren 200: — kr. (Enl. beslut d. 21. 10.).

Ulricehamns församling, Redvägs kontrakt, (3,756 inv.). Kontanta löneförmåner till organisten 1,000: — kr., till klockaren 200: — kr. (Enl. beslut d. 28. 10.).

Ur dagspressen.

Kring handboksrevisionen. På den sista tiden har frågan om kyrkohandbokens revision i några tidningar och tidskrifter upptagits till behandling. Några utdrag ur dessa artiklar må här lämnas med kommentar.

I *Sv. Dagbladet* (den 11 och 18 juli) har prof. E. Linderholm vilken ju tidigare uppträtt med liturgiskt författareskap dels genom sin Evangeliebok av år 1920, dels genom ett förslag till högmäsoordning utkommet i föl på tyska, tagit till orda i tvenne artiklar under rubriken Den svenska högmässan, vilka av honom själv betecknats såsom liturgiska utopier. Han kräver nu, i korthet sammanfattat, »genomförandet av en strängt monoteistisk gudstjänst med utrensande av kristuskultens formler.» — Den svenska högmässan behållas icke av någon ledande idé, m. a. o. den brister i dispositionen. Hr L. önskar följande disposition: I. Samling och helgelse. II. Guds ord och predikan. III. Trosbekännelse och bön, lovsägelse och tillbedjan. — Den sv. högmässan saknar bestämd höjdpunkt, då »man icke i en evangelisk gudstjänst, utan att bryta mot en tillbedjan i anda och sanning, kan införa det traditionella nattvardsfirandet såsom högmässans höjdpunkt». Denna sökta höjdpunkt skulle skapas i gudstjänstens tredje moment bl. a. genom införandet av en »tyst gudstjänst», efter tyskt recept, närmast hämtat från Prof. R. Otto och hans lärjunge, Lic. G. Mensching, den senare dagens klart skinande ljus bland stadens Marburgs liturgiska reformatorer. — Ytterligare kräver hr L. att kyrkan »i sin gudstjänst ger rum åt olika ståndpunkter och formuleringar av kristen tro bredvid varandra till fritt val av präst och församling». Vid sidan av de gamla »lutherska» formlerna och formulären önskar han al-

ternativa vilka betecknas som — »evangeliska». I samvetsfrihetens och konsekvensens namn torde vi då få emotse lika många liturgiska formulär, som det finnes dogmatiska skiftningar i vårt land, och idealet bli de tyska landskyrkor där var och en kokar ihop sin egen liturgi, och där godtyckligheten och självväldet frodas.

Tidskriften *Vår Lösen* har i sitt juli-nummer en redaktionell artikel om Kyrkohandboken och Kyrkomötet, med mera allmänna uttalanden om frågans läge. Följande må citeras: »De finnas som skriva de många tomma kyrkorna på kontot av liturgiens tomma ord och kräva radikal omgestaltning till både huvud och lemmar av kyrkans kult och tro. Rätten att vara högljudd i detta krav när jämt så långt som kravet överensstämmer, icke med utomstående och proselyters, utan med kyrkans eget hjärtebehov. Någon ögonblicklig aktualitet äger knappast det liturgiska reformprogrammet. Mycket torde där böra tillvaratagas t. ex. kravet på rum för tyst andakt. Mot alla försök att hämma församlingens Kristustillbedjan skall resas ett obönhörligt motstånd.» — Därefter avvisar förf. den uppfattning, för vilken ofta upprepade, smärre ändringar te sig såsom naturligt och lyckligt. — »Gudstjänstens ritual önskar man skriven med stenstil. Den skall vara en fast punkt, som ger trygghet och hemmastaddhet. Barndomens minnen skola giva skimmer åt samma höga gudstjänstord, ur vilka ålderdomen söker tröst och vila.» — Vi annotera detta uttalande med mycket nöje, och beklaga att förf. ej undgått att göra sig skyldig till en inkonsekvens då han omedelbart därefter å ena sidan anser det vara ett rimligt och ofrånkomligt krav att 1926 års kyrkomöte avstår från någon total revidering men å andra sidan förordar smårevisi-

sioner nämligen införande av den länge begärda och mycket omprövade ingressen till Apostolicum, samt framför allt av dopritualen, där handbokskommittén anses hava en bråd uppgift. Men gäller då icke just om detta ytterst viktiga kapitel i handboken författarens ord: »Hållbarheten är mer än snabbheten ett avgörande bevis för lycklig lösning?» Förf. anser vidare att förslagen böra remitteras till en kommitté. »Handbokskommittén, den nuvarande eller förnyad, bör alltså fortbestå till ett följande kyrkomöte. Den bör ha möjlighet att komma i kontakt med kyrkoförsamlingarnas olika önskemål och meningar och på något sätt erhålla förhandsprövning av förslagens användbarhet och livskraft.»

Emot forcering av handboksfrågan yttar sig likaledes en artikel av red. i *Svensk Kyrkotidning*, (n:r 30) docent Edv.

Leufvén. Han vänder sig mot att den lugna och betänksamma prövningen av de liturgiska förslagen nu förbytts i en amerikansk fart att reformera. »Vår handbok har visserligen brister, men de avhjälpas icke med forcering. Bäst vore att hela förslaget icke ens lägges fram till detta års kyrkomöte.»

Det vill alltså synas som om alltmera den uppfattningen håller på att stadga sig att den största faran nu ligger ej i att dröja men i att förhasta sig. Det kan heller knappast förundra någon om situationen fyllt mången med undran: I skrivande stund, augusti månads mitt, är förslaget ännu ej publicerat och kyrkomötet samlas den 2 oktober! Men kanske böra vidare kommentarer sparas tills kommitterade fått visa vad de mena med »varsam revision».

Menaseach.

Meddelanden.

Linköpings stifts organist- och kantorsförening har hållit sitt ordinarie sommar-möte i Söderköping under ordförandeskap av Amandus Svensson i Ö. Eneby. Till revisorer av föreningens räkenskaper valdes bankdirektör A. Ferb i Söderköping och H. Cedervall i Norrköping och efter verkställd revision beviljades styrelsen och kassaförvaltaren full och tacksam ansvarsfrihet. Allmänna föreningens räkenskaper godkändes och centralstyrelsen och dess kassaförvaltare beviljades full och tacksam ansvarsfrihet för år 1925. Till revisorer av innevarande års räkenskaper valdes hrr Malcolm Krån i Sparreholm och Henrik Dahlquist i Helgesbo. Sekreterare- och kassaförvaltarearvodet bestämdes till 200 kr. Till ombud vid ett eventuellt ombudsmöte i början av nästa år valdes hrr Amandus Svensson i Ö. Eneby, Filip Johansson i Gryt med E. Håkansson i Vreta Kloster till suppleant. Frågan om startandet av ett tidningsorgan för kåren och om lämpliga preludier och postludier vid gudstjänsterna uppsköts till nästa möte.

Strängnäs och Västerås stifts organistföreningar ha på fredagen den 13 aug.

firat 25-årsfest i Södertälje. På förmiddagen höllos mötesförhandlingar under ledning av de båda föreningarnas ordförande, musikdirektörerna Cyrus Granér i Älvsjö och Carl Bodin i Smedjebacken. Föreningarna beslöt uttala sig för, att Sveriges allmänna organistförening måtte anordna ett ombudsmöte för behandling av musikerkårens lönefråga och därmed sammanhängande frågor. Ett av kommitterade utarbetat förslag till omorganisation av Sveriges allmänna organistförening behandlades likaså och godkändes delvis. Dir. Bodin höll därefter föredrag om preludier och postludier vid den allmänna gudstjänsten. Föredraget följdes av diskussion. Dir. Granér höll föredrag om psalmsången. Efter mötesförhandlingarna intogs middag på Stadshotellet, varefter dir. Granér redogjorde för Strängnäs stifts organistförenings historia under de gångna 25 åren.

På förekommen anledning erinras om att all expediering av denna tidskrift sker från Gleerups förlag, Lund. Rekvisition kan ske till förlaget eller ock genom postprenumeration i vanlig ordning.

Lund 1926,
Berlingska Boktryckeriet
